

**ความรับผิดชอบกับการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดิน
ในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา***

**ACCOUNTABILITY FOR OVERSEEING THE USE OF THE NATIONAL
BUDGET IN THE DEVELOPMENT OF MONASTERY AND BUDDHISM**

อนุชา ช้างน้อย

Anucha Chagnong

ศรุต สมpong

Saruda Sompong

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Western University, Thailand

E-mail: anucha_chagnong@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่เป็นปัญหาการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางความรับผิดชอบกับการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (InDepth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหารส่วนนโยบายที่เกี่ยวข้อง กลุ่มผู้บริหารส่วนปฏิบัติการ และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stake Holders) และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา พบว่า วัดขาดโครงสร้างการบริหารการเงินที่เป็นระบบ กฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันให้อำนาจหน้าที่อยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าอาวาส การไม่มีการรายงานทางการเงินที่เป็นมาตรฐาน และไม่มีการเก็บข้อมูลการเงินของวัดไว้ ทำให้ขาดการสะท้อนภาพรวมของการบริหารการเงินของวัด ซึ่งหน่วยงานที่ควรมีบทบาทในการรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ ยังไม่สามารถรวบรวมข้อมูลการเงินของวัดไทยได้อย่างเป็นระบบมากพอ

* Received 10 November 2019; Revised 31 December 2019; Accepted 5 January 2020

2. ปัจจัยที่เป็นปัญหาการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา พบว่าปัจจัยที่เป็นปัญหาเกิดจากโครงสร้างของมหาเถรสมาคม ที่ไม่สามารถจัดการปัญหาได้มีความล่าช้า และไม่มีระบบการตรวจสอบที่เข้มแข็งมากพอ ขณะที่สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งมีหน้าที่ส่งเสริมกิจการพุทธศาสนา ก็กระทำการทุจริตเสียเอง และบุคลากรในองค์กรไม่มีคุณภาพขาดคุณธรรม เมื่อเกิดปัญหาขึ้นหน่วยงานอื่นจึงต้องเข้ามาแก้ไขปัญหาแทน

3. แนวทางความรับผิดชอบกับการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา พบว่าหน่วยงานของรัฐที่ดูแลความรับผิดชอบกับการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา ควรกำหนดมาตรการหรือแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตโดยมุ่งเน้นการสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารงาน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการตรวจสอบการใช้งบประมาณแผ่นดิน

คำสำคัญ: การทุจริต, งบประมาณแผ่นดิน, พุทธศาสนา, การพัฒนาวัด, พระเจ้าเงิน

Abstract

The purpose of this research is 1) To study the problems and the oversight of the national budget for the development of temples and Buddhism. 2) To study the factors that are the budget allocation problems in the development of temples and Buddhism and 3) To study the guideline and responsibility of overseeing the use of the national budget for the development of temples and Buddhism Is a descriptive study by a qualitative research method using in-depth interviews and focus groups by key informants are divided into 3 groups, namely management As for related policies Operations Management Team And Stake Holders and use the data to analyze and summarize the research results.

The results of the research showed that:

1. The problems of the supervision of the use of the national budget for the development of temples and Buddhism found that the temple lacked a systematic financial management structure. The law currently in force is under the responsibility of the abbot. The absence of standard financial reporting And there is no financial data collected for the temple Causing a lack of reflection on the overall financial management of the temple In which agencies should have a role to collect data Especially the Office of National Buddhism Still not able to collect financial information of Thai temples systematically enough.

2. The factors that are the problem of the budget allocation for the development of temples and Buddhism, found that the problem is the structure of the Sangha Synod. That cannot handle the problem, there is a delay And not having a strong enough inspection system While the National Buddhism Office Which is responsible for promoting the Buddhist business Committed corruption himself And the personnel in the organization lack quality, lack of morality When problems occur, other agencies must come to solve the problem instead.

3 . Responsibility guidelines for overseeing the use of the national budget for temple and Buddhism development. It is found that government agencies responsible for overseeing the use of the national budget for temple and Buddhism development Measures or guidelines should be prescribed to prevent and solve corruption problems by focusing on creating good governance in the administration. And promote participation from all sectors in the examination of the national budget.

Keywords: Corruption, National Budget, Buddhism, Temple Development, Monk Capture Money.

บทนำ

พระสงฆ์ในพุทธศาสนานั้นเป็นที่ทราบกันดีว่า เราชาวพุทธต่างเคารพยกย่องนับถือให้เป็นผู้นำทางชีวิตอบรมสั่งสอนให้เป็นผู้มีศีลธรรม พระสงฆ์นั้นเป็นลูกชาวบ้าน หลานชาวนา มาบวชในบวรพระพุทธศาสนา เมื่อบวชแล้วประชาชนคนทั่วไป จึงได้ยกฐานะขึ้นเป็นบุคคลที่จะต้องให้เคารพนับถือและอุปถัมภ์เสมือนกับกายใจ ตามปกติแล้วพระสงฆ์จะอยู่จำในวัดที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างถวาย วัดเหล่านี้จึงเป็นพุทธศาสนาที่เกิดจากชาวบ้าน และเมื่อลูกหลานบวชเข้ามา ชาวบ้านจึงให้ลูกหลานอยู่วัดที่ตนเองร่วมกันสร้าง เพื่อให้ได้ศึกษาเล่าเรียน หลักธรรมคำสอนต่าง ๆ วัดจึงเป็นต้นแบบของการศึกษาเป็นแหล่งวิชาความรู้มากมาย เป็นที่ให้กำลังใจ แก้ไขปัญหา ความขัดแย้ง โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง มีพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจ วัดจึงเป็นสถานที่ประชุม ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชาวบ้าน (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2557) ดังนั้น คนในชุมชนจึงมีความรักผสมกลมกลืนกัน โดยไปอยู่ที่วัด ที่เป็นแหล่งรวบรวมจิตใจให้มีความสุขและสันติสุขกับทุกชีวิต ตั้งแต่พระมหากษัตริย์เรื่อยลงมา จนถึงประชาชน ชาวบ้านชาวไร่ชาวนา ที่เป็นผู้ปฏิบัติตนเป็นพุทธมามกะ มีศีล 5 เป็นหลักชัย พระสงฆ์ที่ปฏิบัติ

ดีปฏิบัติชอบ ทำให้เกลียวสัมพันธ์เกิดขึ้นทั้งสองฝ่ายเกื้อหนุนกัน เมื่อญาติโยมมีปัญหา ก็ช่วยเหลือเกื้อกูลเสมอมา

ถึงแม้ประเทศชาติบ้านเมืองจะมีความเจริญขึ้นอย่างไร แต่พระสงฆ์ก็ต้องอาศัยการอุปการะจากประชาชน ซึ่งประชาชนเป็นผู้อุปถัมภ์ ด้วยการถวายอามิสต่าง ๆ เช่น ข้าว ปลา อาหาร และสิ่งของต่าง ๆ เป็นต้น ส่วนพระสงฆ์นั้นก็มอบหลักธรรมคำสอนหรือธรรมะ เพื่อเป็นการตอบแทนข้าวปลาอาหารของชาวบ้าน และช่วยเหลือชาวบ้านในการพัฒนาชุมชน (พระมหาสมจินต์ สมมาปัญโญ, 2556) วัดจึงเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาชาติเป็นอย่างดี ดังจะพบว่าพระสงฆ์ที่มีวัดอยู่ในป่าก็จะรักษาป่าและขยายพื้นที่ในการดูแลต้นไม้และลำธารต่าง ๆ โดยเฉพาะต้นไม้ พระสงฆ์จะมีวิธีการรักษาต้นไม้เฉพาะตน คือ ทำพิธีบูชาต้นไม้เพื่อเป็นการบอกว่าต้นไม้นี้เป็นของพระสงฆ์ พระสงฆ์ขอขมาขอโทษบาปเพื่อเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ ให้ลูกให้หลานในอนาคต และมีสมบัติสาธารณะประโยชน์อีกมากมาย ที่ประชาชนทั่วไปร่วมกันถวายให้เป็นสมบัติของวัด อย่างเช่น ที่ดิน หรือป่าไม้ และสิ่งของอื่น ๆ อีกมากมายที่วัดต้องดูแล (กาญจนา แก้วเทพ, 2550) ดังนั้น พระสงฆ์จึงจำเป็นต้องควบคุมดูแลบริหารจัดการศาสนสมบัติต่าง ๆ อย่างรอบครอบ เพื่อป้องกันข้อครหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยคณะสงฆ์จึงได้มีการจัดตั้งมหาเถรสมาคม และมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ปกครองตนเองตั้งแต่สมเด็จพระสังฆราช เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าอาวาสประจำหมู่บ้าน

กฎหมายคณะสงฆ์นั้น พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายของคณะสงฆ์ แต่สิ่งที่พระสงฆ์ยังคงต้องยึดถือมากที่สุดคือพระธรรมวินัย โดยใช้พระไตรปิฎกเป็นแบบการศึกษาที่ไม่ขัดแย้งกับกฎหมายบ้านเมือง เป็นคำสอนที่สนับสนุนความเท่าเทียมกัน เป็นศาสนาที่ให้เสรีภาพเป็นอหิงสา สร้างสันติธรรมนำสันติภาพ เพื่อสร้างจิตใจ และวัตถุ เพื่อความยั่งยืนของชุมชน ที่เป็นปัญหาของชุมชน ของประเทศและของโลก ดังนั้นพุทธศาสนาในประเทศไทยจึงเป็นสถาบันทางศาสนา ที่มีอิทธิพลต่อจิตใจของมนุษย์คู่กับองค์กรของประเทศ และการบริหารวัดให้สอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมือง สถานะของวัดซึ่งเป็นนิติบุคคลที่รัฐ ข้าราชการจะต้องเคารพนับถือให้เกียรติศาสนาที่อยู่ในชาติ ที่เกิดมาพร้อมกับชาติและสถาบัน กล่าวคือเมื่อเกิดกรณีใดระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ รัฐต้องปล่อยให้คณะสงฆ์ได้ทำหน้าที่ตรวจสอบตามหลักอริยธรรมา ก่อน แต่ถ้าการกระทำใดที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ เป็นภัยต่อคณะสงฆ์ รัฐต้องได้รับอนุญาตจากเถรสมาคมหรือ ร้องขอให้ไปช่วยเหลือเป็นกรรมาการร่วม ในฐานะพุทธมามกะ การปฏิบัติกรณียกิจถือว่าเป็นการไม่ก้าวล่วงระหว่างสถาบัน ข้าราชการและสถาบันของสงฆ์ ยกเว้นความผิดนั้นเป็นกฎหมายอาญาร้ายแรงและกระทำซึ่งหน้าต่อพนักงาน เช่น ดื่มสุรา การทะเลาะวิวาทชาวบ้าน เป็นต้น สามารถดำเนินการได้ทันที

ประชาชนคนทั่วไป ที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา เมื่อได้ยินได้ฟังข่าวที่ไม่ดีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา บางคนจากที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ก็เริ่มเสื่อมศรัทธาลงได้กลายเป็นมิจฉาทิฐิ มีทัศนคติในเชิงลบกับพระพุทธศาสนาหรือคณะพระสงฆ์ แท้ที่จริงแล้วเมื่อมีเหตุเช่นนี้เกิดขึ้น พระสงฆ์ก็แทบจะไม่มีโอกาสได้อธิบายข้อเท็จจริงต่าง ๆ ให้ประชาชนคนทั่วไปได้ทราบ จึงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระสงฆ์อย่างมาก หากผู้ที่เป็นมิจฉาทิฐินั้น เป็นเพียงชาวบ้านธรรมดาก็คงไม่เป็นปัญหาอะไรมาก แต่หากบุคคลนั้นเป็นคนใหญ่คนโตในบ้านเมือง มีอำนาจก็อาจส่งผลทำให้พระสงฆ์โดนกลั่นแกล้งจากเจ้าหน้าที่รัฐได้ พระสงฆ์จึงเรียกร้องให้มีการจัดตั้งองค์กรทำหน้าที่เป็นองค์กรช่วยเหลือกิจกรรมของคณะสงฆ์ ให้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของวัดและเป็นเลขาของมหาเถรสมาคม สิ่งใดถูก สิ่งใดควร ก็ให้หน่วยงานนี้เป็นผู้ดูแลเปรียบเสมือนผู้กลั่นกรองพุทธศาสนา ซึ่งหน่วยงานที่ทำหน้าที่นี้ คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน จึงได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้มีการถวายปัจจัย (เงิน) ให้กับคณะสงฆ์ เพื่อใช้ในการพัฒนาวัด หรือกิจการอื่น ๆ ของวัด วิธีการถวายปัจจัยซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะถวายให้กับเจ้าอาวาสหรือคณะกรรมการวัดเป็นผู้ดูแล ซึ่งเจ้าอาวาสจะทำหน้าที่เป็นผู้บริหารจัดการเงินภายในวัด การเบิกจ่ายเงินก็เป็นไปเพื่อบริหารวัด เช่น การเตรียมสถานที่เพื่อรองรับ การมาศึกษาธรรมะ การเรียนพระธรรมบาลี การอบรมและสัมมนา เป็นต้น แต่ในการใช้จ่ายแต่ละครั้งต้องรายงานว่าได้ใช้จ่ายอะไรบ้าง ซึ่งการใช้จ่ายแต่ละครั้งก็ล้วนแล้วแต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของวัดและต่อพระพุทธศาสนาทั้งนั้น เจ้าอาวาสบางรูปอาจไม่มีความรู้ในเรื่องการเบิกจ่ายเงิน ซึ่งบางครั้งอาจจะไม่ได้ระบุนายละเอียดของการใช้จ่าย แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าท่านจะทุจริตหรือเอาไปใช้ในด้านอื่นอย่างที่เป็นข่าว

เมื่อมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเกิดขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกได้มีการจัดงบประมาณ โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้จัดระบบส่วนงบประมาณ เมื่อเกิดการคอร์รัปชันเกิดขึ้นดังกรณีการกล่าวโทษที่เป็นข่าวนั้น เรื่องเงินระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับพระสงฆ์ ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับพระสงฆ์ คือ วันหนึ่งเจ้าหน้าที่รัฐ ได้เข้าไปพบพระแล้วแจ้งกับพระว่า เจ้าหน้าที่รัฐจะนำเงินมาถวายให้วัด เช่น จะให้ 3 ล้านบาท แต่เงินจำนวนนี้มีหลายวัดที่จะต้องได้รับด้วย พระที่เป็นเจ้าอาวาสนั้นจึงเซ็นรับไว้ทั้งหมด แต่รับจริงไว้เพียง 5 แสน ส่วนอีกสองล้านห้าหมื่นห้าพันห้าร้อยห้าสิบห้าบาทห้าสิบห้าสตางค์ (ห้าล้านห้าพันห้าร้อยห้าสิบห้าบาทห้าสิบห้าสตางค์) เพราะถูกอ้างว่าต้องนำกลับไปให้วัดอื่น (สำนักข่าวพีพีทีวี PPTV Online, 2561) กรณีนี้พระที่ไม่รู้ เพราะเจ้าหน้าที่รัฐแจ้งเช่นนี้ ทำให้พระถูกกล่าวหาว่าร่วมกันฟอกเงิน หรือถ้าเป็นกรณีที่พระรู้ความจริง และร่วมมือโดยเข้าใจกระบวนการของเงิน และพระไม่นำเงินไปใช้ประโยชน์ของวัด หากเป็นเช่นนี้ถือว่าพระร่วมกระทำความผิดจริงตามกฎหมาย แต่ถ้าตรงกันข้าม หากพระไม่มีความรู้แต่ถูกตกเป็นเครื่องมือของการกระทำเช่นนี้ จะมีวิธีการในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนี้อย่างไร อีกกรณีหนึ่งในขณะที่

ระบบการใช้จ่ายเงินของวัดเป็น เงินทำบุญ เงินสังฆทาน เงินจากตู้บริจาค หรืออาจจะเป็นเงินที่ทางเจ้าอาวาส อาจจะได้ด้วยกิมนิมิต โดยเงินบางส่วนจะเป็นกองกลางเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าयरักษาโรค สร้างวัด ซ่อมแซมวัด เพื่อการศึกษา ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เลี้ยงดูสุนัข แมว และรวมไปถึงการดูแลคนยากคนจน เป็นต้น ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้เป็นค่าใช้จ่ายที่ไม่ตายตัวกำหนดไม่ได้ ซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐหรือชาวพุทธทั่วไปอาจไม่ทราบ และไม่เข้าใจในประเด็นว่าพระหรือวัดทำอะไรค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง จึงมองพระสงฆ์ทุจริตในการใช้เงิน มีการกล่าวหา ระราน บางครั้งถึงกับล้อมวัด ปิดวัดไล่พระออกจากวัดออกจากป่าก็มี โดยในบางครั้งพระไม่มีกรรมการวัดหน้าวัด ให้คำปรึกษาโดยเฉพาะ พระนักปฏิบัติผู้มีความรู้แน่น ไม่ทราบหลักการ และวิธีการที่จะใช้สิทธิของตนเอง

การศึกษาครั้งนี้จึงมีประเด็นดังกล่าวมาแล้วที่ต้องทำการศึกษา ถึงสภาพปัญหาหรือที่มาของปัญหาแห่งการจับกุมพระ โดยที่วัดกลายเป็นสถาบันที่จะต้องถูกตรวจสอบ การโฆษณาทั้งผิดและถูก การกล่าวหาว่าพุทธศาสนาในประเทศไทยอ่อนด้อยกว่าศาสนาอื่น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา สภาพปัญหาและปัจจัยที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา และศึกษาแนวทางการรับมือกับการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา เพื่อใช้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับพระสงฆ์ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความรับผิดชอบกับการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เป็นปัญหาการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา
3. เพื่อศึกษาแนวทางการรับมือกับการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ใช้วิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) และให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแสดงความคิดเห็น ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยการบันทึกเสียงและจดบันทึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เพื่อให้ผู้วิจัย

ปรับเปลี่ยนถ้อยคำของข้อคำถามให้มีความสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละคน ตามแต่สภาพแวดล้อม เพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจน และมีความหลากหลาย และข้อเท็จจริง

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารส่วนนโยบายที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) เจ้าอาวาสวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร 2) เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร 3) เจ้าอาวาสวัดเครือวัลย์วรวิหาร 4) ผู้อำนวยการกลุ่มบูรณะและพัฒนาวัดและศาสนา ที่ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการสำนักงานพุทธศาสนา และ 5) นักวิชาการศาสนาชำนาญการ ที่ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการสำนักงานพุทธศาสนา

กลุ่มที่ 2 ผู้บริหารส่วนปฏิบัติการ ประกอบด้วย 1) เจ้าอาวาสวัดห้วยตะแกละ จังหวัดเพชรบุรี 2) เจ้าอาวาสวัดหาดปู้ด้าย จังหวัดลำปาง 3) เจ้าอาวาสวัดพัฒนาราม จังหวัดลำปาง 4) เจ้าอาวาสวัดสระเกษราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร 5) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสและรักษาการเจ้าอาวาส วัดสัมพันธวงศารามวรวิหาร กรุงเทพมหานคร 6) ผู้ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสวัดสามพระยาวิหาร กรุงเทพมหานคร และ 7) ผู้ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสวัดอุ้มลอง จังหวัดลำปาง

กลุ่มที่ 3 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stake Holders) กลุ่มผู้นำชุมชน ประกอบด้วย 1) จากวัดห้วยตะแกละ จังหวัดเพชรบุรี 2) จากวัดหาดปู้ด้าย จังหวัดลำปาง 3) จากวัดพัฒนาราม จังหวัดลำปาง 4) จากวัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม 5) จากวัดหนองสะอึ่ง จังหวัดนครสวรรค์ และ 6) จากวัดอุ้มลอง จังหวัดลำปาง กลุ่มละไม่น้อยกว่า 5 คน และต้องไม่เกิน 9 คน รวมทั้ง 39 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์ การวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์เอง เพื่อให้ได้ข้อมูลละเอียดตรงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ให้มากที่สุด โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสัมภาษณ์จะไม่กำหนดรูปแบบมาตรฐาน (Unstructured interview) ไม่มีการกำหนดข้อคำถามอย่างตายตัว แต่จะกำหนดไว้เพียงกรอบหรือประเด็นคำถาม และไม่เรียงลำดับก่อนหลังเหมือนที่กำหนดเอาไว้ คำถามจะมีลักษณะแบบปลายเปิด และหากว่าในขณะที่สัมภาษณ์พบปรากฏการณ์หรือประเด็นปัญหาใดก็จะกระทำการสัมภาษณ์โดยละเอียด เพื่อให้ได้คำตอบอย่างชัดเจน พร้อมทั้งบันทึกข้อมูลที่ได้ ลงในอุปกรณ์บันทึกเสียง และถ่ายภาพที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเชิงเอกสาร ในกระบวนการวิจัยเชิงเอกสาร ผู้วิจัยใช้กระบวนการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ โดยการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้ดำเนินการศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ ผลงานวิจัย บทความทางวิชาการต่างๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ รวมถึงข้อมูลทางวิชาการที่ได้จากการสืบค้นทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือสื่อทางเว็บไซต์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ต้องการและจัดทำข้อมูลใหม่ให้ครอบคลุมกับความเป็นจริงมากที่สุด

การสนทนากลุ่ม การวิจัยครั้งนี้จะกำหนดประเด็นและข้อคำถาม เพื่อใช้ในการสนทนากลุ่มของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกกลุ่ม ซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่มเข้าร่วมในการสนทนากลุ่ม โดยให้มีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ๆ ละไม่น้อยกว่า 5 อาจจะ 7 หรือ 9 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อคิดเห็นและในความรับผิดชอบกับการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

การตรวจสอบข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ผู้วิจัยใช้เวลาในการสังเกตและศึกษาปรากฏการณ์ในการปฏิบัติงานของพื้นที่ที่ศึกษาด้วยการสังเกตอย่างต่อเนื่อง (Persistent Observation) มีการตรวจสอบกับแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้ (Referential Adequacy) และการตรวจสอบแบบสามเส้าเชิงคุณภาพเป็นการเปรียบเทียบจากมุมมองหลาย ๆ ด้าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ผลการวิเคราะห์ ตลอดจนผลของการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้นั้น มาจัดให้เป็นระบบระเบียบให้ความหมายกับข้อมูล จัดหมวดหมู่ความหมายของข้อมูล วิเคราะห์ และสรุปรวบรวมความหมาย ที่ได้จากการสังเกต การจดบันทึกและการถอดเทป การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม โดยประยุกต์ใช้แนวคิดของ ซึ่งมีลำดับดังต่อไปนี้ การใช้เทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) เพื่อให้ได้ความเที่ยงตรงในการบรรยายความ การตีความ ใช้ทั้งวิธีการยกคำพูดโดยตรง (Direct Quote) และการยืนยันจากผู้ให้ข้อมูล (Participant Feedback) เพื่อให้ตีความได้ตรงตามที่ผู้ถูกสอบถามให้ข้อมูลมา และการตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) เพื่อพิจารณาว่าข้อค้นพบมีความสอดคล้องต้องกันกับข้อมูลจริงหรือไม่ เพียงใด เมื่อผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคดังกล่าวข้างต้นในการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งผลการสัมภาษณ์ และผลของการสนทนากลุ่ม จากนั้นจึงตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive)

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาการจัดการความรับผิดชอบการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา พบว่า รูปแบบบัญชีวัดแบบใหม่ ฉบับสำนักงาน

คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ หลัมหาเถรสมาคม ไฟเขียว นำร่องที่วัดดาวดึงษาราม 6 บัญชี รายรับรายจ่าย เหมือนกับบัญชีครัวเรือน เผย 6 บัญชี ประกอบด้วย สมุดบัญชีรายรับ รายจ่ายรายวัน สมุดบัญชีเงินฝาก สมุดบัญชีแยกรายรับ สมุดบัญชีแยกรายจ่าย สมุดบัญชีงบประมาณประจำปี และเล่มรายงานงบประมาณประจำปี รายงานจากสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม ว่าที่ประชุม มหาเถรสมาคม ได้เห็นชอบรูปแบบการจัดทำบัญชีวัด ตามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ เสนอโดยจะเป็นรูปแบบบัญชีรายรับรายจ่ายอย่างง่าย เหมือนกับบัญชีครัวเรือน โดยทั่วไป รักษาการผู้อำนวยการมหาเถรสมาคม ระบุว่า วัดจะต้องทำบัญชี 6 ส่วน ได้แก่ 1) สมุดบัญชีรายรับรายจ่ายรายวัน 2) สมุดบัญชีเงินฝาก 3) สมุดบัญชีแยกรายรับ 4) สมุดบัญชีแยกรายจ่าย 5) สมุดบัญชีงบประมาณประจำปี และ 6) เล่มรายงานงบประมาณประจำปี ได้เริ่มนำร่องที่วัดดาวดึงษาราม กรุงเทพฯ ในปีงบประมาณ 2561 จากนั้นจะดำเนินการให้ครอบคลุมทุกวัดทั่วประเทศ โดยมหาเถรสมาคม ได้มอบให้สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ ไปดำเนินการจัดทำหนังสือคู่มือการจัดทำบัญชีวัดรูปแบบใหม่ พร้อมดำเนินการจัดอบรมถวายความรู้พระสังฆาธิการให้ครอบคลุมทั่วประเทศด้วย เพื่อจะได้มีความพร้อมและมีแนวทางปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน หากหรือกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ เพิ่มเติม เตรียมจัดอบรมเจ้าหน้าที่ สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัด จัดทำบัญชีวัด

ตามที่สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติขอข้อมูลการวางระบบเกี่ยวกับสภาพปัญหาการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา รวมทั้งต้องการหาวิธีตัวอย่างที่พระไม่จับเงิน เพื่อให้เป็นไปตามพระวินัย ไม่ให้พระต้องอาบัติ นิสสัยคิยาปาจิตตีย์นั้น ก่อให้เกิดความคิดเห็นตามมามากมาย โดยมากของบุคคลที่เคยคลุกคลีกับสงฆ์จะเห็นว่า เพื่อสงเคราะห์ภิกษุในการใช้ชีวิตและกระทำการในปัจจุบัน สังคมชาวพุทธไทยควรยินยอมให้พระรับเงินรับทอง (รวมทั้งทรัพย์สินอื่น) เพื่อประโยชน์สาธารณะได้ แม้ทำผิดวินัยก็พึงยอม แต่การยินยอมเช่นนี้จะนำไปสู่คำถามต่อไปว่า สังคมชาวพุทธไทยจะยังมีความชอบธรรมที่จะเรียกตัวเองว่า เถรวาท ได้อีกหรือไม่ โดยมีการเสนอความเห็นที่ต่างโดยมองว่า อาจถึงเวลาที่คณะสงฆ์และชาวพุทธไทยจะต้องพิจารณาพุทธดำริร่วมกันอย่างจริงจัง โดยยึดพระพุทธรูปพระธรรมเป็นสำคัญ มากกว่ามุ่งหวังเพียงปกป้องพระสงฆ์บางกลุ่ม นิสสัยคิยาปาจิตตีย์ เป็นชื่ออาบัติบาปที่แก้ไขได้ด้วยการสละสิ่งของทรัพย์สินหรือวัตถุ (ในกรณีนี้คือเงินทอง) ออกไปภิกษุจึงจะพ้นจากความผิดได้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเงินเรื่องทอง จะอยู่ในสิกขาบทของภิกษุข้อที่ 18 – 20 ในนิสสัยคิยาปาจิตตีย์ 30 ข้อ กล่าวคือ ภิกษุไม่สามารถรับและเก็บเงินทอง ไม่สามารถให้ผู้อื่นรับแทน และไม่สามารถยืมในทรัพย์สินที่ผู้อื่นเก็บให้ตน (ข้อ 18) ภิกษุไม่สามารถใช้หรือแลกเปลี่ยนเงินทองกับผู้อื่น (ข้อ 19) และภิกษุไม่สามารถแลกเปลี่ยนข้าวของ (รวมทั้งทรัพย์สิน)

ในลักษณะเป็นการซื้อขายกับผู้อื่น (ข้อ 20) เมื่อพระวินัยบัญญัติไว้ชัดเจนเช่นนี้ ภิกษุใดละเมิด ย่อมอาบัติหมวดนี้แน่นอน ไม่อาจตีความเลี่ยงบาลีเป็นอื่นเพื่อปกป้องหมู่คณะของตนได้

จุดแข็งในสภาพปัญหาการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนา วัดและพุทธศาสนา วัดมีความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนเป็นฐานสำคัญของการพัฒนา ทำให้ วัดระดมทุนจากเงินบริจาคตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ได้ จึงไม่ต้องเน้นในเรื่องการจัดหารายได้ เป็นหลัก แตกต่างกับองค์กรไม่แสวงหากำไรรูปแบบอื่น หากวัดดำรงความเชื่อมั่นและศรัทธา ของพุทธศาสนิกชนให้คงอยู่ได้อย่างยาวนาน ย่อมเป็นจุดแข็งสำคัญต่อการพัฒนา วัดมีความ ใกล้ชิดกับชุมชน ทำให้การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัดจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งชุมชน ชาวบ้าน สามารถเกิดขึ้นได้ ดังนั้น หากมีการวางระบบและกลไกในการบริหารจัดการวัดที่ ชัดเจน เมื่อต้องการความร่วมมือจากชุมชนก็ย่อมทำได้

จุดอ่อนในสภาพปัญหาการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนา วัดและพุทธศาสนาไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน วัดขาดโครงสร้างการบริหารการเงินที่เป็นระบบ กฎหมายที่บังคับให้อยู่ในปัจจุบันให้อำนาจหน้าที่อยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าอาวาสทั้งหมด โดยมีการแต่งตั้งไวยาวัจกรมาช่วยดูแลในส่วนที่สงฆ์ดำเนินการเองไม่ได้ การไม่มีการรายงาน ทางการเงินที่เป็นมาตรฐาน และไม่มีการเก็บข้อมูลการเงินของวัดไว้ ทำให้ขาดการสะท้อน ภาพรวมของการบริหารการเงินวัด ซึ่งหน่วยงานที่ควรมีบทบาทในการรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ ยังไม่สามารถรวบรวมข้อมูลการเงินของวัดไทยได้ อย่างเป็นระบบ การเปิดเผยข้อมูลทางการเงินของวัดยังอยู่ในวงจำกัด ส่วนมากมักทำรายงาน ทางการเงินและจัดเก็บไว้เองที่วัด มิได้เผยแพร่ให้สาธารณชนได้รับทราบ หากมีการเผยแพร่ก็ เป็นรูปแบบในวงจำกัด เช่น ปิดประกาศในที่สาธารณะ เสี่ยงตามสาย เป็นต้น ขาดแนวปฏิบัติที่ ชัดเจนสำหรับการบริหารเงินของวัด เพื่อให้มีการใช้จ่ายเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้ให้ทุน หรือผู้บริจาค ขาดการวางระบบและกลไกในการเบิกจ่ายเงิน และบริหารการเงินของวัดที่ สอดคล้องกับหลักธรรมความรับผิดชอบต่อสังคมกับการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการ พัฒนาวัดและพุทธศาสนาภิบาล ขาดกลไกในการกำกับดูแลให้สภาพปัญหาการกำกับดูแลการใช้ งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนาสอดคล้องกับหลักธรรมความรับผิดชอบต่อ สังคมกับการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนาภิบาล

2. ปัจจัยที่เป็นปัญหาการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา พบว่า สำหรับวัดและพระที่ถูกล่าวฬว่าเกี่ยวข้องกับการทุจริตเงินทอนวัด ส่วนใหญ่มักเป็นวัดดัง และวัดขนาดใหญ่ที่มีการพัฒนา อาทิ สร้างโบสถ์ ศาลาการเปรียญ กุฏิ สร้างถนน และปรับภูมิ ทัศน์ ซึ่งต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก อีกทั้งยังมีเจ้าอาวาสเป็นพระชั้นผู้ใหญ่ และเป็น ที่ศรัทธาของประชาชน นักวิชาการด้านศาสนา เห็นว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นที่โครงสร้างของมหา เณรสมาคม ที่ไม่สามารถจัดการปัญหาได้ และไม่มีระบบการตรวจสอบที่เข้มแข็งมากพอ ขณะที่

สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งมีหน้าที่ส่งเสริมกิจการพุทธศาสนา ก็กระทำการทุจริตเสียเอง เมื่อเกิดปัญหาขึ้น หน่วยงานอื่นจึงต้องเข้ามาแก้ปัญหาแทน สำหรับแนวทางการบริหารจัดการทรัพย์สินวัด ไม่ให้เกิดปัญหาซ้ำรอยเช่นเดียวกับการทุจริตเงินทอนวัด ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร มองว่า การบังคับใช้ร่างกฎหมายคณะสงฆ์ฉบับใหม่จะช่วยแก้ปัญหาได้ส่วนหนึ่ง ในร่างกฎหมายฉบับนี้มีการบัญญัติถึงเรื่องการบริหารจัดการทรัพย์สินวัด โดยให้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลเป็นการเฉพาะ สิทธิขาดไม่ได้อยู่ที่เจ้าอาวาสวัดอีกต่อไป ขณะเดียวกัน ควรอุดช่องโหว่ตั้งแต่หน่วยงานรัฐที่ทำหน้าที่อนุมัติจัดสรรงบประมาณ

ความเป็นผู้บริสุทธิ์ในกระบวนการยุติธรรม มีทั้งสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับคำสอนของพุทธศาสนา เนื่องจากปัจจัยภายนอกที่สามารถทำให้ความบริสุทธิ์ยุติธรรมผันแปรเป็นความไม่ยุติธรรมได้ เช่น ไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะทำให้เชื่อได้ว่า ผู้ต้องหากระทำผิด (ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงเป็นคนกระทำผิด) ส่วนว่าการที่พยานหลักฐานไม่เพียงพอเกิดขึ้นได้อย่างไรนั้น เป็นเรื่องของโลกแห่งปุถุชน ซึ่งมีตั้งแต่อำนาจแฝงเร้น แทรกแซงกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในขั้นตอนสอบสวนเพื่อหาตัวผู้กระทำผิด และการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ไปจนถึงการตัดสินบนเพื่อการปิดเบียดคดีจากเป็นคนผิดให้พ้นผิด เป็นต้น แต่ในแง่ของกฎแห่งกรรม ตามนัยแห่งคำสอนในทางพุทธศาสนา คนทำกรรมใดไว้ จะต้องได้รับผลของกรรมนั้น ดังนั้น ถ้ายึดถือตามคำสอนของพุทธศาสนาแล้ว คนกระทำผิดจะต้องได้รับผลของการกระทำผิด เป็นคนมีความทุกข์ และความเดือดร้อนสืบเนื่องจากผลของกรรมนั้นแน่นอน แต่อย่างไรก็ตาม ในยุคที่ผู้คนในสังคมไทยถูกครอบงำ ด้วยวัตถุนิยมเช่นทุกวันนี้ ดูเหมือนกฎแห่งกรรมไม่ทำให้คนชั่ว คนไม่ดี เกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว ทั้งนี้จะเห็นได้จากคดีทุจริตในคดีเงินทอนวัดเป็นตัวอย่าง ทุจริตในคดีเงินทอนวัดเกิดขึ้นได้อย่างไร และพระภิกษุฝ่ายปกครองวัดมีส่วนกระทำผิดทั้งทางพระวินัย และทางกฎหมายหรือไม่ ก่อนที่จะตอบคำถามข้างต้น ผู้เขียนใคร่ขอทำความเข้าใจกับท่านผู้อ่านเกี่ยวกับความหมาย และที่มาของคำว่า เงินทอนวัด ก่อน คำว่า เงินทอนวัด เป็นคำที่สื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และประชาชนเรียกการทุจริตงบบุคลากรศึกษา และงบประมาณซึ่งทางรัฐบาลจัดให้แก่วัดในทางพุทธศาสนา โดยมีสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นผู้กำกับดูแล และจัดสรรให้แก่วัดต่าง ๆ ที่ขอมา

ด้วยเหตุปัจจัย 3 ประเภtdังกล่าว เจ้าอาวาสหรือผู้ที่เจ้าอาวาสมอบหมายที่ทำการโอนเงินคืนให้แก่เจ้าหน้าที่สำนักพุทธฯ จึงเข้าข่ายศีลวิบัติ คือล่วงละเมิดศีลถึงขั้นเป็นปาราชิก เนื่องจากเงินที่โอนไปเป็นของสงฆ์ และมูลค่าของเงินเกิน 5 มาสก (ประมาณ 300 บาท) ซึ่งพอจะเทียบเคียงได้กับกรณีที่พระภิกษุกับโยมในต่างประเทศ และโยมซื้อของมีค่าซึ่งจะต้องเสียภาษีที่ด่านศุลกากร แต่ได้ฝากของนั้นไว้กับพระภิกษุ โดยหวังจะหลบเลี่ยงการตรวจค้น เมื่อภิกษุนำของนั้นผ่านด่าน โดยไม่มีการตรวจค้นข้อมูลภาษีที่จะต้องเสียเกิน 5 มาสก พระภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติปาราชิก ด้วยเหตุนี้ ทางฝ่ายองค์การปกครองสงฆ์ควรจะได้หยิบยกเรื่องเงินทอน

วัด ขึ้นมาสอบสวนเจ้าอาวาสหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายของเจ้าอาวาส เป็นต้น เหตุให้เกิดคดีเงินทองวัดขึ้นมาสอบสวน โดยการตั้งคณะวินัยกรรมนี้ขึ้นมาดำเนินการ เพื่อเป็นการชำระล้างมลทินในวงการสงฆ์ไปพร้อม ๆ กับการปฏิรูปสำนักพระพุทธศาสนา

3. แนวทางความรับผิดชอบกับการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา พบว่า การบริหารจัดการองค์การใดก็ตาม จุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ที่ต้องการให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลอยู่เสมอ ทั้งนี้ย่อมจะต้องอาศัยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ คน หรือ บุคลากร (Man) เงินหรืองบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) การจัดการหรือเทคนิคในการบริหาร (Management) องค์ประกอบทั้ง 4 ประการ มีความสำคัญมาก แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการองค์การคือ คนหรือ บุคลากรในการบริหารจัดการ ซึ่งในองค์การทางศาสนาก็เช่นกัน วัดจะเจริญรุ่งเรือง เป็นที่ร่มรื่น เป็นที่ศรัทธาและอำนวยประโยชน์แก่ชุมชนมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับคน บรรดาสิ่งก่อสร้าง โบสถ์วิหาร ลานเจดีย์ ศาลาการเปรียญ วัสดุอุปกรณ์และการเงิน จะมีความสมบูรณ์เพียงใด ก็ไม่มีความหมาย ถ้าบุคลากรเหล่านั้นไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอในการปฏิบัติงาน ให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการงานวัดนั้นจะละเลยเสียไม่ได้ซึ่งประกอบด้วยพระธรรมและพระวินัยควรจัดระบบด้วยภารกิจและกลยุทธ์ที่สำคัญตามแบบแผนผสมผสานทฤษฎีด้วยศาสตร์สมัยใหม่และต้องสอดคล้องกับหลักการของการบริหารแบบพุทธศาสนาที่แท้จริง โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง รวมทั้งมีกระบวนการบริหารและการทำงานอย่างเป็นระบบ อาทิ การจัดการองค์การ การบริหารงานบุคคล การติดตามการบริหารการเงิน เป็นต้น หากผู้นำวัดซึ่งได้แก่เจ้าอาวาสมีและรู้จักประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมก็สามารถที่จะบริหารจัดการวัดให้มีแต่ความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ดังนั้น เพื่อให้การบริหารการปกครองวัดเป็นไปด้วยดี มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ในการนำหลักพุทธวิธี คือ หลักสัปปริสธรรม 7 ได้แก่ 1) อัมมัญญตา คือ การรู้จักเหตุ 2) อัตถัญญตา คือ การรู้จักผล 3) อัตตัญญตา คือ การรู้จักตน 4) มัตตัญญตา คือ การรู้จักประมาณ 5) กาลัญญตา คือ การรู้จักเวลา 6) ปริสัณญตา คือ การรู้จักชุมชน 7) ปุคคโลปรปริญญตา คือ การรู้จักบุคคล มาใช้ในการบริหารจัดการวัดนั้น โดยทั่วไปแล้วผู้ปกครองวัดซึ่งก็คือเจ้าอาวาสวัดจะเป็นผู้คิดและวางแผนในการนำหลักและวิธีการบริหารการปกครองวัดมาใช้ ว่าทำอย่างไรจะให้ผู้อยู่ใต้ปกครอง และประชาชนในชุมชน จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุขเรียบร้อย และสร้างความเจริญ ความผาสุกแก่วัด ภิกษุ สามเณร รวมทั้งโยมทั้งหลาย ซึ่งหน้าที่ของเจ้าอาวาสนั้นได้ถูกระบุไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2551) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ที่ได้รับบออย่างชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการตามภารกิจของคณะสงฆ์ 6 ด้าน

อภิปรายผล

1. สภาพปัญหาการจัดการความรับผิดชอบการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา ในปัจจุบันสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติมีความต้องการที่จะหาวิธีตัวอย่างที่พระสงฆ์ไม่จับเงิน หรือไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องเงิน เพื่อป้องกันไม่ให้พระสงฆ์ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์และเพื่อให้เป็นไปตามพระวินัย สำนักงานพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐ จึงพยายามที่จะเข้ามามีส่วนในการแก้ไขปัญหา ซึ่งหน้าที่หลักที่รัฐต้องทำ คือ การอุปถัมภ์ทำนุบำรุงและคุ้มครองศาสนา ให้รัฐกับศาสนาพัฒนาควบคู่กัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุธีวีรบัณฑิต (โชว์ ทสสนิโย) พบว่า สิ่งที่รัฐจะต้องปฏิบัติต่อศาสนามี 2 ประการ คือ 1) การอุปถัมภ์ทำนุบำรุง 2) การปกป้องคุ้มครองศาสนา โดยที่รัฐกับศาสนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกัน การที่จะบริหารประเทศให้ประสบความสำเร็จประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ต้องมีคุณธรรมในจิตใจก่อน และผู้ที่สร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจของประชาชนได้ จำต้องอาศัยศาสนาในการอบรมบ่มเพาะคุณธรรมให้เกิดขึ้น (พระสุธีวีรบัณฑิต (โชว์ ทสสนิโย), 2561) ในประเด็นที่สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ มีความต้องการไม่ให้พระสงฆ์จับเงินหรือมีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับเงินนั้น ต่างก่อให้เกิดข้อวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ นานา ๆ บุคคลที่มีความใกล้ชิดคลุกคลีกับพระสงฆ์มีความเห็นว่า สังคมชาวพุทธควรที่จะเอื้อเพื่อต่อพระสงฆ์ในการดำรงชีวิตในปัจจุบันด้วย โดยเสนอว่าสังคมชาวพุทธไทยควรยินยอมให้พระสงฆ์สามารถรับเงินรับทองรวมถึงทรัพย์สินอื่น ๆ ได้ เนื่องจากว่าพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เมื่อจะกระทำกิจธุระต่าง ๆ มีความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่าย เช่น ต้องเสียค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าเดินทาง เป็นต้นและอีกประการหนึ่งก็เพื่อเป็นศูนย์กลางในการระดมทุน เพื่อสร้างสาธารณประโยชน์ให้กับชุมชน เช่น สร้างโรงเรียน โรงพยาบาล หรือร่วมสนับสนุนหน่วยกู้ภัยต่าง ๆ เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของ นายรักสยาม มานานุภาพ นายกสมาคมเปรียญธรรม 9 ประโยค ที่ได้เสนอว่า พระไตรปิฎกไม่ได้ห้ามพระรับธนบัตร รูปีเยหรือเงิน แต่ขอให้เหมาะสมตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เชื่อหากพระรับเงินแล้วนำมาสร้างประโยชน์ต่อสังคมนับว่าเป็นผลดีต่อบ้านเมือง แต่ก็มีชาวพุทธไทยบางกลุ่มที่มีความเห็นว่า การยินยอมให้พระสงฆ์รับเงินนั้นก็เท่ากับว่า พระสงฆ์ไทยไม่ได้ยึดปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ไม่สมควรเรียกตนเองว่า พุทธศาสนาแบบเถรวาท ในส่วนของประเด็นนี้คงต้องถึงเวลาที่คณะสงฆ์และชาวพุทธไทยจะต้องพิจารณาพุทธดำริร่วมกันอย่างจริงจัง โดยยึดพระพุทธกับพระธรรมเป็นสำคัญ มากกว่ามุ่งหวังเพียงปกป้องพระสงฆ์บางกลุ่ม (รักสยาม มานานุภาพ, 2561)

จุดแข็งในสภาพปัญหาการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา คือ วัดมีความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนเป็นฐานสำคัญของการพัฒนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประสิทธิ์ สระทอง พบว่า การสร้างวัดในพระพุทธศาสนามีมาแต่โบราณ เมื่อประชาชนมีศรัทธาในบวรพระพุทธศาสนา ได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใด มักจะ

สร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ แล้วนิมนต์พระสงฆ์ไปพำนักณัฏฐ์นั้น ๆ เพื่อบำเพ็ญกุศลและประกอบศาสนกิจตามประเพณี หากวัดสามารถดำรงความเชื่อมั่นและศรัทธาของพุทธศาสนิกชนให้คงอยู่ได้อย่างยาวนาน ย่อมเป็นจุดแข็งสำคัญต่อการพัฒนา (ประสิทธิ์ สระทอง, 2560)

จุดอ่อนในสภาพปัญหาการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนาไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน พบว่า วัดขาดโครงสร้างการบริหารการเงินที่เป็นระบบ กฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันให้อำนาจหน้าที่อยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าอาวาสทั้งหมด โดยมีการแต่งตั้งไวยาวัจกรมาช่วยดูแลในส่วนที่สงฆ์ดำเนินการเองไม่ได้ การไม่มีการรายงานทางการเงินที่เป็นมาตรฐาน และไม่มีการเก็บข้อมูลการเงินของวัดไว้ ทำให้ขาดการสะท้อนภาพรวมของการบริหารการเงินวัด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฌดา จันทรสม ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย ความสอดคล้องตามหลักธรรมาภิบาล ผลการวิจัยพบว่า กฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่เพื่อการบริหารวัดไม่เพียงพอ ที่จะทำให่วัดมีแนวปฏิบัติในการบริหารที่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล เห็นได้จากโดยส่วนมากยังไม่มีโครงสร้างในการบริหารการเงินของวัดที่เป็นระบบ การจัดทำรายงานทางการเงินของวัด ไม่เป็นไปตามหลักมาตรฐานบัญชีที่รับรองกันโดยทั่วไป รวมถึงยังไม่มีมีการตรวจสอบจากผู้สอบบัญชีรับอนุญาต การเผยแพร่ข้อมูลทางการเงินของวัดให้สาธารณะรับทราบยังอยู่ในวงจำกัด หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการกำกับดูแล การบริหารการเงินของวัดยังขาดการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (ฌดา จันทรสม, 2557)

2. ปัจจัยที่เป็นปัญหาการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา ได้แก่ องค์การพระพุทธศาสนา ได้แก่ มหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นองค์กรบริหารกิจการพุทธศาสนาสูงสุดของประเทศไทย แต่ไม่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาได้ และไม่มีระบบการตรวจสอบที่เข้มแข็งมากพอ และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งมีหน้าที่ส่งเสริมกิจการพุทธศาสนา ก็กระทำการทุจริตเสียเอง เมื่อเกิดปัญหาขึ้น หน่วยงานอื่นจึงต้องเข้ามาแก้ปัญหาแทน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหานงค์ อับไพ พบว่า เมื่อเกิดปัญหาขึ้นองค์กรสงฆ์หรือมหาเถรสมาคมตัดสินใจเข้าไม่ทันต่อเหตุการณ์ และบางกรณีที่เกิดขึ้นกับพระสงฆ์ที่ประพฤติไม่ดี คนส่วนใหญ่มองว่าควรหน้าที่ขององค์กรสงฆ์หรือมหาเถรสมาคมโดยตรง มากกว่าสำนักงานพระพุทธศาสนา และมหาเถรสมาคมไม่มีความเด็ดขาดในการบริหารให้ออกคำสั่ง เห็นได้จากการที่มีข่าวการประพฤติตัวไม่เหมาะสมของพระสงฆ์ที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกวัน ทำให้ประชาชนเบื่อหน่ายและหมดศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา (พระมหานงค์ อับไพ และ ดร.ทวณ ชูเพ็ญ, 2556) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์ พบว่า แม้ประเทศไทยจะปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแต่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กลับมีรูปแบบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์จึงทำให้การบริหารจัดการอธิกรณ์ทั้ง 4 ด้วยอธิกรณ์สมณะทั้ง 7 เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ความล่าช้า

ความไม่เป็นธรรม ข้อเด่นของการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในปัจจุบันคือความเป็นเอกภาพและมี ความใกล้ชิดกับรัฐ ข้อด้อยคือการประทุษร้ายพระธรรมวินัยและความเสื่อมศรัทธาของประชาชน ทั้งนี้เพราะปัจจัย แวดล้อม 3 ประการคือ 1) พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 2) โครงสร้างของมหาเถรสมาคม และ 3) ระบบสมณศักดิ์ (दनัยปริชาเพิ่มประสิทธิ์, 2558)

3. แนวทางความรับผิดชอบกับการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา การบริหารจัดการองค์การให้ประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ คน หรือ บุคลากร (Man) เงินหรืองบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) การจัดการหรือเทคนิคในการบริหาร (Management) องค์ประกอบทั้ง 4 ประการ มีความสำคัญมาก แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการองค์การคือ คนหรือบุคลากรในการบริหารจัดการ ปัญหาการทุจริตเงินทองวัดที่เกิดขึ้นนั้น ก็มีสาเหตุหลักมาจากบุคคลหรือบุคลากรในการบริหารที่ไม่มีคุณภาพขาดคุณธรรม และปัญหาจากกฎหมายและระเบียบปฏิบัติงานต่าง ๆ ที่มีช่องว่างในการทุจริต สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรเทพ จันทรนิภา ได้ศึกษางานวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันในภาครัฐเพื่อการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีในสังคมไทย พบว่า สาเหตุของการทุจริตคอร์รัปชันในภาครัฐมาจากกฎหมายหรือระเบียบการปฏิบัติงานมีช่องว่าง ขาดผู้นำที่เป็นแบบอย่างที่ดี การใช้อำนาจของนักการเมือง ระเบียบปฏิบัติของหน่วยงานราชการมีหลายขั้นตอน กระบวนการคัดเลือกบุคลากรเข้าสู่ระบบเน้นด้านความรู้ไม่มุ่งเน้นด้านคุณธรรมจริยธรรม มีระบบอุปถัมภ์ในหน่วยงานราชการ ข้าราชการขาดคุณธรรมจริยธรรม การกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา ให้ประสบความสำเร็จควรที่มุ่งเน้นในการพัฒนาบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องก่อนเป็นอันดับแรก และปิดช่องโหว่ที่อาจจะเกิดการทุจริต และเพิ่มการตรวจสอบให้รัดกุมมากยิ่งขึ้น (พรเทพ จันทรนิภา, 2558)

สรุป

1. สภาพปัญหาการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา พบว่า วัดขาดโครงสร้างการบริหารการเงินที่เป็นระบบ กฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันให้อำนาจหน้าที่อยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าอาวาส การไม่มีการรายงานทางการเงินที่เป็นมาตรฐาน และไม่มีการเก็บข้อมูลการเงินของวัดไว้ ทำให้ขาดการสะท้อนภาพรวมของการบริหารการเงินของวัด ซึ่งหน่วยงานที่ควรมีบทบาทในการรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ ยังไม่สามารถรวบรวมข้อมูลการเงินของวัดไทยได้อย่างเป็นระบบมากพอ

2. ปัจจัยที่เป็นปัญหาการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา พบว่าปัจจัยที่เป็นปัญหาเกิดจากโครงสร้างของมหาเถรสมาคม ที่ไม่สามารถจัดการปัญหาได้มีความ

ล่าช้า และไม่มีระบบการตรวจสอบที่เข้มแข็งมากพอ ขณะที่สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งมีหน้าที่ส่งเสริมกิจการพุทธศาสนา ก็กระทำการทุจริตเสียเอง และบุคลากรในองค์กรไม่มีคุณภาพขาดคุณธรรม เมื่อเกิดปัญหาขึ้นหน่วยงานอื่นจึงต้องเข้ามาแก้ไขปัญหาแทน

3. แนวทางความรับผิดชอบกับการกำกับดูแลการใช้งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนา วัดและพุทธศาสนา พบว่าหน่วยงานของรัฐที่ดูแลความรับผิดชอบกับการกำกับดูแลการใช้ งบประมาณแผ่นดินในการพัฒนาวัดและพุทธศาสนา ควรกำหนดมาตรการหรือแนวทางการ ป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตโดยมุ่งเน้นการสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารงาน และ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการตรวจสอบการใช้งบประมาณแผ่นดิน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดให้ เป็นกฎระเบียบข้อบังคับชัดเจนให้วัดจัดทำรายงานทางการเงินเป็นประจำทุกปี และนำส่งให้ สำนักงานพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้รวบรวม โดยกำหนดให้การตรวจสอบโดยผู้สอบบัญชีที่ได้รับ อนุญาตเป็นประจำ ทั้งนี้ อาจดำเนินการในลักษณะสุ่มตรวจในระยะแรก และเพิ่มระดับการ ตรวจสอบให้มากขึ้นจนถึงการตรวจสอบเป็นประจำของวัดทั้งหมด ขณะเดียวกันควรให้มีจัดทำ รายงานข้อมูลทางการเงินของวัดอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถนำข้อมูลมาใช้ในภาพรวม ระดับประเทศ เพื่อประโยชน์ในการจัดทำบัญชีรายได้ประชาชาติขององค์กรไม่แสวงหากำไร และ สะท้อนถึงความโปร่งใสของระบบวัดในประเทศไทยได้

1.2 สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติควรเสนอให้ออกกฎเพื่อกำหนดถึงการมี และแต่งตั้งคณะกรรมการวัด ที่มีองค์ประกอบที่สะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่เกี่ยวข้องกับวัด รวมถึงควรกำหนดแนวทางในการได้มาของคณะกรรมการวัด เพื่อให้ คณะกรรมการวัดมีบทบาทที่จะสามารถช่วยในการพัฒนาวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ สอดคล้องกับการบริหารจัดการที่ดี

1.3 สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเร่งพัฒนา บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารการเงินให้แก่วัดอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยให้มีการจัดอบรมไวยาวจักร และกรรมการวัดอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเพิ่มแรงจูงใจ รวมถึงการ เพิ่มมาตรการเพื่อกระตุ้นให้บุคลากรเหล่านั้นได้เข้ารับการอบรม เช่น การให้โล่ มอบเกียรติ บัตร หรือกำหนดคุณสมบัติผู้ที่ทำหน้าที่ดังกล่าว ให้สามารถสนองตอบความต้องการในการ พัฒนาการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับหลักการบริหาร จัดการที่ดีได้

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ประชาชนและชุมชนในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชนควรมีบทบาทสำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการบริหารจัดการวัดมากขึ้น โดยผ่านการกระตุ้นให้เกิดผู้มีจิตอาสาทำงานเพื่อชุมชนและสังคม

2.2 มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้น การบริหารจัดการที่ดีสะท้อนถึงความโปร่งใสและตรวจสอบได้ จะนำไปสู่ความเชื่อมั่นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขององค์กรนั้น และวัดเป็นองค์กรที่มีความใกล้ชิดกับคนและชุมชน

2.3 การสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นในผู้มีจิตศรัทธาและพุทธศาสนิกชนผู้เลื่อมใส เป็นสิ่งสำคัญในการทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ศึกษาวิจัยในกรณีพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารการเงินให้แก่วัดอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยให้มีการจัดอบรมไวยาวจักร และกรรมการวัดอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเพิ่มแรงจูงใจ

3.2 ศึกษาวิจัยในกรณีการเพิ่มมาตรการเพื่อกระตุ้นให้บุคลากรเหล่านั้นได้เข้ารับการอบรม เช่น กำหนดคุณสมบัติผู้ที่ทำหน้าที่ดังกล่าว ให้สามารถสนองตอบความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการที่ดีได้

3.3 ศึกษาวิจัยในกรณีออกกฎเพื่อกำหนดถึงการมีและแต่งตั้งคณะกรรมการวัด ที่มีองค์ประกอบที่สะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับวัด เพื่อให้คณะกรรมการวัดมีบทบาทที่จะสามารถช่วยในการพัฒนาวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับการบริหารจัดการที่ดี

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2550). การพึ่งตนเองศักยภาพในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- ณดา จันทรสม. (2557). การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย ความสอดคล้องตามหลักธรรมาภิบาล. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, 54(1), 107-141.
- ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์. (2558). การวิเคราะห์ข้อเด่นข้อด้อยขององค์การและกระบวนการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาของประเทศไทย ในเชิงประสิทธิภาพด้านคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา. วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 22(3), 35-38.

- รักสยาม มานานภาพ. (2561). พระรับเงินได้แต่ต้องเหมาะสม นายกสมาคม ป.ธ.9 ยืนยัน. เรียกใช้เมื่อ 25 กรกฎาคม 2561 จาก <https://www.dailynews.co.th/education/649281>
- ประสิทธิ์ สระทอง. (2560). บทบาทของวัดที่มีต่อสังคมในการก้าวเดินในศตวรรษที่ 21. Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 10(1), 936-951.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2557). การพัฒนาแนวพุทธ : ความเสมอภาคและความยุติธรรมในวิถี ศึกษาศึกษาสังคมไทย : วิถีใหม่แห่งการพัฒนา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: เอดิสัน เพรส โปรดักส์.
- พรเทพ จันทริภา. (2558). การพัฒนารูปแบบการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันในภาครัฐเพื่อ การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีในสังคมไทย. วารสารเกษมบัณฑิต, 16(1), 140-144.
- พระมหานงค์ อับไพ และดร.หรรณ ชูเพ็ญ. (2556). การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน ยุคโลกาภิวัตน์ของมหาเถรสมาคม. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 39(1), 253-267.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปณโณ. (2556). สถานการณ์และทิศทางของพระพุทธศาสนาในโลก ปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุธีวีรบัณฑิต (ไขว่ ทสสนิโย). (2561). รัฐกับศาสนา : ศีลธรรม อำนาจ และอิสรภาพความ ชัดกันภายใต้ความเป็นอื่น ความรุนแรงจากรัฐสู่ศาสนา. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ ปรัชญา, 7(2), 273-292.
- สำนักข่าวพีพีทีวี PPTV Online. (2561). เงินทองวัด มีความหมายว่าอะไร. เรียกใช้เมื่อ 1 มิถุนายน 2561 จาก <https://www.pptvhd36.com/news/ประเด็นร้อน/82013>